

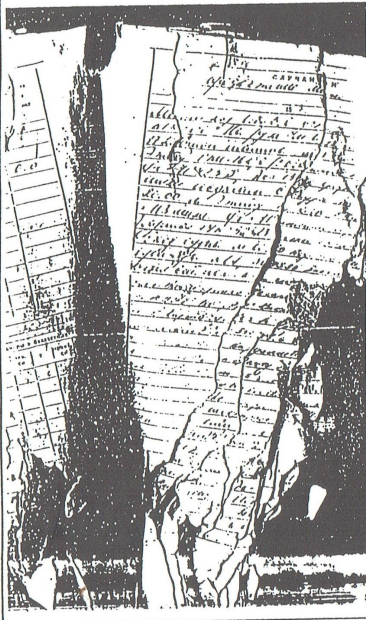
De vinder van een op het strand aangespoeld logboek

beleeft vreemde avonturen

De verdwijning van een Russisch scheeps-journaal

Op het strand spoelt een logboek aan van een Russisch schip. De vinder raadpleegt de Marine Inlichtingen Dienst, maar die wil, na het document drie maanden lang te hebben bekeken, niets zeggen. Nadat het scheepsjournal in 1986 voor nader onderzoek is afgestaan aan een museum in Den Helder raakt het zoek. Tot op de dag van vandaag is het spoorloos. Maar er bestaat een kopie. De Noorse schout-bij-nacht Prytz toont gretig belangstelling, maar zegt later dat het logboek van een vissersboot is. Maar wat doet een Russische vissersboot voor de kust van Angola? En waarom bemoeit zelfs de BVD zich met de kwestie? De vinder weet inmiddels zeker dat hij iets bijzonders in handen had; het logboek van een gezonken Sovjet-onderzeeër.

Door Jos Sluis

IN DEN HAAG zijn ze al bijl met een verspreider van een Russisch schip," zei R. Mollena van de Marine Inlichtingen Dienst (MIRD) enthousiast toen hij op 10 juli 1985 het logboek kwam ophalen dat P. Veltkamp uit Den Helder een paar dagen eerder op het strand van Huisduinen had gevonden. Ernstig beschadigd en doortweekt van het zoutwater, maar het Cyrillische schrift was nog duidelijk leesbaar. Mollena wilde het logboek laten analyseren door de MIRD. Mogelijk was het afkomstig van een Russisch marinevaartuig en zouden de tientallen tabellen en aantekeningen militair strategische informatie bevatten over — toen nog — vijand nummer een van het NAVO-bondgenootschap. De slivist van de dienst moest er maar eens naar kijken, besloot hij.

Veltkamp stond zijn strandvondst niet zo maar af. Hij liet de medewerker van de maritieme geheime dienst een korte verklaring ondertekenen, waarin deze niet alleen beloofde het scheepsjournal eind augustus te zullen retourneren, maar ook uitstelde te geven over de herkomst en inhoud. Want natuurlijk was ook de vinder ontzettend benieuwd naar de betekenis van het voor hem onleesbare document. Wat hij de meest leersaam pagina's had gekopieerd.

In strijd met de schriftelijke vastgelegde afspraken stond de marineman pas in oktober weer bij Veltkamp op de stoep. Met het logboek. Maar verder was hij weinig meeliebend. Het was de uitkomsten van het onderzoek. De analyse van het document op het Huisduinshoofd had blijkbaar geen opgeleverd, aldus Mollena. Eigenlijk stond alleen maar vast dat het hier een Russisch scheepsjournal betrof, voor het overigens niet te dienst er geen kaas van kon smaken.

Wat vreemd, dacht Veltkamp nog, hele stukken tekst in het logboek waren niet goed leesbaar. Waarom dan die Mollena zo vaag? Waarom had het drie maanden geduurd voor hij het logboek had teruggebracht? Het was er al te laat dat de vinder de marine leverde geheim wilde houden, was het op 'n minst merkwaardig dat ze het logboek hadden teruggegeven.

Maar, realiseerde Veltkamp zich later, Mollena moest natuurlijk wel vanwege de onderkende verlies. Bovendien waren er op die tiende juli heel wat getuigen aanwezig geweest toen hij zijn werk het scheepsjournal voor onderzoek had afgestaan. Misschien hoopte de MIRD dat Veltkamp het journal in een kast zou gooien om er verder nooit meer naar om te kijken.

In plaats van de zaak te laten rusten, stapte de vinder een paar maanden later met het intrigerende logboek naar de oud-archivaris van de gemeente Den Helder, H. Everhardus, een vroeger collega van Veltkamp die als bestuurslid was verbonden aan het Nationaal Reddingmuseum 'Dorus Rijkers'. Everhardus zou vast wel iemand weten die het Russisch kon vertalen en mogelijk ook de reeksen cijfers en tabellen in het boek kon thuisbrengen.

Everhardus wist inderdaad wel iemand, een vage kennis die in het verleden in de voormalige Rusland had bezocht. Of anderszins de directeur van het Amsterdamse Scheepvaartmuseum die hij binnenkort toch op een vergadering zou treffen. Het bestuurslid beloofde Veltkamp zijn uiterste best te zullen doen.

EEN GOEDE VRIEND van Veltkamp, H. Valkenier, uit Haarlem studeerde te diep in op een recensie in Intermediair van het boek *Sovjet Submarine Operations in Swedish Waters 1980-1986* van Milton Lettenberg, een wetenschapper van het Centre for Strategic and International Studies in Washington. Zijn boek bevat een levendig verhaal van alle (vermeende) operaties van Sovjet-dubbelton in Zwitserse territoriale waters. Milton maakte ook melding van een incident dat zich voerde van de kust van Noorwegen zou hebben voorgedaan. In de Sogne Fjord om preekte het.

Naar aanleiding van een melding van een visser, die een verdacht vaartuig meende te hebben waargenomen, hadden Orlog-vliegtuigen van de Noorse marine in het voorjaar van 1985 vergeten jacht gemaakt op een Russische onderzeeër die zich in de diepe wateren van de fjord zou ophouden. Of er ook diepblommige waren gebruikt om de vlijende duikboot naar de oppervlakte te dwingen, vermeldde de auteur niet. Maar het gebruik van explosieven moest niet worden uitgesloten, want ook de Zwitserse marine had in de jaren van dit militaire paradediel bij klopjachten op onderzeeër.

Valkenier en Veltkamp waren vooral verrast door de datum waarop de Noorse in actie waren gekomen in de Sogne Fjord: 31 mei 1985. Dat was toevallig dagen vóór de vondst van het logboek op het strand van Huisduinen. Zoo er een verband bestond.

Bij het bestuderen van een zeeontingenkaart raakten ze alleen maar meer overtuigd: in het voorjaar van 1985 stond er een krachtige zuidelijke storming langs de kust van Noorwegen richting Huisduinen.

Stiel, filosoofden Valkenier en Veltkamp, dat de Noorse marine op die 31ste mei inderdaad een paar diepblommige heeft afgeworpen. En stel dat er één raak is geweest... De theorie van "het logboek van de gezonken Russische onderzeeër" was geboren. En die theorie wierp ook een nieuw licht op de raadselachtige verdwijning van het scheepsjournal uit het Reddingmuseum Dorus Rijkers in Den Helder.

Vooraf Valkenier zelf zich in de zaak vast. Hij stelde er zelfs in door te dringen tot de opperbevelhebber van de zee-strijdkrachten in Zuid-Noorwegen, schout-bij-nacht Kjetil Amund. Prytz, die liet vanuit zijn hoofdkwartier in Stavanger weten bijzonder geïnteresseerd te zijn in de vondst van het logboek. Of hij een kopie kon krijgen.

Met de niet aangekondigde beloften van de Nederlandse marineman in het geheugen, besloot de Nederlander niet meteen het achterste van zijn tong te laten zien. Hij beloofde de schout-bij-nacht een paar pagina's toe te faven. Pas als Noorwegen de vertaling terugstuurde, zou de rest van de kopieën volgen. Prytz zelf liet het verzoek eerst aan zijn veiligheidsdienst te willen bespreken en zou over een paar dagen contact opnemen met Valkenier.

Intussen liek de onderzeeër-theorie steeds aannemelijker te worden. Veltkamp was een vroegere medewerker van een Amsterdamse scheepswerf op het spoor gekomen die niet alleen de Russische taal nuchter was, maar ook verstand bleek te hebben van allerlei technische scheepvaartzaken. De cijfers in de logboektabellen, verduidelijkte ze, hadden betrekking op de gemeten binnen- en buitenruimtes van de onderzeeër. Het water in de ballasttanks en het aantal onwettelingen van de schroef. Op zich allemaal niets bijzonders. Het soort zaken wordt op een schip bijgehouden — maar met die torentallen was iets aan de hand. Die konden volgens de vrouw onomwringelijk aanwezig zijn uit het journal van een gewoon schip. Dit leek waarschijnlijk wel van een onderzeeër.

Met behulp van een atlas en de in het logboek gevonden coördinaten (tengeen en breedtegraden) had hij Intussen uitgeplozen dat zijn onderzeeër zowel de Zweedse als de Angolese kust had aangevonden op het strand van Terschelling.

Everhardus reageerde verbaasd. Hij dacht echt dat hij het in de logboek had meegenomen, eerlijk waar. Veltkamp moest dit exemplaar maar „in bijbeling houden", dan zou de oud-archivaris Intussen op zoek gaan naar Veltkamps document. Hij beloofde haast te zullen maken met zijn nasporingen.

Wat Valkenier en Veltkamp betref was hun onderzeeër-theorie zo langzamerhand een kerkelijk feit geworden. Waarop de binnenlandse Veiligheidsdienst (IVD) nog een paar schepverhoor intrige & mysterie aan de zaak toevoegde. Valkenier vernam van buurtbewoners dat een agent van de Haarlemse politie een onderzoek naar hem instelde. Hij verschillende omwonenden had de man, die zich legitimeerde als medewerker van de PID (de Politieke Inlichtingen Dienst), zeg maar het dorpse vergeten stuk van de BVD) navraag gedaan. Wat of die Valkenier voor een stuurder was en hoe hij aan de kost kwam met dat parttime baantje in het onderwijs.

De verhalen van de buurtbewoners bleken inderdaad op waarheid te berusten, ondanks het spionage-objekt toen hij de kwestie via de plaatselijke politie aankaarte bij de burgemeester van Haarlem. Die verwees onmiddellijk naar het ministerie van Binnenlandse Zaken, een duidelijk teken dat het hier om politieke activiteiten was gegaan die niet onder de burgermeesterlijke verrie.

Het ministerie wilde eerst niets kwijt over de kwestie, maar Valkenier gaf niet op en procedeerde tot en met de Raad van State, waar hij min of meer gerehabiliteerd werd bij min of meer onafhankelijke Raad van State.

Als hij zich niet uit zijn toot lokken toot de advocaat van het tweetal, Mr. H. Gaasbeek, hem vroeg hoe het in hemelsnaam mogelijk was dat drie maanden onderzoek door een slivist van de dienst geen enkel resultaat had opgeleverd in al die maanden. Het logboek te vertalen. Mollena hadde nog maar een zijn schouders op.

Deze week namen ze alvast een voor-schoupe op het huidige rechtsgedrag door een aantal betrokkenen voor te nemen voor een voorlopig getuigenverhoor onder eed. Drie bestuursleden van het museum verklaarden in hoor niet verantwoordelijk te zijn voor de overigens zeer betreurd vermist van het scheepdocument. Het logboek, zo luidde hun verdediging, was immers niet afgegeven aan het museum, maar aan Everhardus, een privé-persoon die op dat moment toevallig aanwezig was. Everhardus op zijn beurt legde de verantwoordelijkheid geheel bij het museum. Per slot van rekening was het logboek zoekgeraakt binnen de museummuren, nadat hij het schrift had opgehoort in de brandruimte kast.

Nadat ook Mollena van de Marine Inlichtingen Dienst in het bijzijn van rechter Y. Telenga de eed had afgelegd, en zo waarlijk helpe mij God! — beloofde niets maar dan ook niets de da waarheid te vertellen, bleef de verantwoordelijkheid van het logboek een mysterie. De marineman verklaarde dat hij het document na inlevering bij Veltkamp nooit meer onder ogen had gekregen.

Hij liet zich niet uit zijn toot lokken toot de advocaat van het tweetal, Mr. H. Gaasbeek, hem vroeg hoe het in hemelsnaam mogelijk was dat drie maanden onderzoek door een slivist van de dienst geen enkel resultaat had opgeleverd in al die maanden. Het logboek te vertalen. Mollena hadde nog maar een zijn schouders op.

Het ministerie wilde eerst niets kwijt over de kwestie, maar Valkenier gaf niet op en procedeerde tot en met de Raad van State, waar hij min of meer gerehabiliteerd werd bij min of meer onafhankelijke Raad van State.

Als hij zich niet uit zijn toot lokken toot de advocaat van het tweetal, Mr. H. Gaasbeek, hem vroeg hoe het in hemelsnaam mogelijk was dat drie maanden onderzoek door een slivist van de dienst geen enkel resultaat had opgeleverd in al die maanden. Het logboek te vertalen. Mollena hadde nog maar een zijn schouders op.

Als hij zich niet uit zijn toot lokken toot de advocaat van het tweetal, Mr. H. Gaasbeek, hem vroeg hoe het in hemelsnaam mogelijk was dat drie maanden onderzoek door een slivist van de dienst geen enkel resultaat had opgeleverd in al die maanden. Het logboek te vertalen. Mollena hadde nog maar een zijn schouders op.

verantwoordelijk gestopt, tuste het ministerie. Valkenier had nu tenminste zijn handen weer vrij om de spoorwacht naar het verdwijnende logboek voort te zetten. Met zijn compaan Veltkamp overweegt hij nu een eedle procedure te beginnen tegen het Reddingmuseum in Den Helder en oud-archivaris Everhardus tenelnde de onderste steen bloot te krijgen.

Deze week namen ze alvast een voor-schoupe op het huidige rechtsgedrag door een aantal betrokkenen voor te nemen voor een voorlopig getuigenverhoor onder eed. Drie bestuursleden van het museum verklaarden in hoor niet verantwoordelijk te zijn voor de overigens zeer betreurd vermist van het scheepdocument. Het logboek, zo luidde hun verdediging, was immers niet afgegeven aan het museum, maar aan Everhardus, een privé-persoon die op dat moment toevallig aanwezig was. Everhardus op zijn beurt legde de verantwoordelijkheid geheel bij het museum. Per slot van rekening was het logboek zoekgeraakt binnen de museummuren, nadat hij het schrift had opgehoort in de brandruimte kast.

Nadat ook Mollena van de Marine Inlichtingen Dienst in het bijzijn van rechter Y. Telenga de eed had afgelegd, en zo waarlijk helpe mij God! — beloofde niets maar dan ook niets de da waarheid te vertellen, bleef de verantwoordelijkheid van het logboek een mysterie. De marineman verklaarde dat hij het document na inlevering bij Veltkamp nooit meer onder ogen had gekregen.

Hij liet zich niet uit zijn toot lokken toot de advocaat van het tweetal, Mr. H. Gaasbeek, hem vroeg hoe het in hemelsnaam mogelijk was dat drie maanden onderzoek door een slivist van de dienst geen enkel resultaat had opgeleverd in al die maanden. Het logboek te vertalen. Mollena hadde nog maar een zijn schouders op.

Het ministerie wilde eerst niets kwijt over de kwestie, maar Valkenier gaf niet op en procedeerde tot en met de Raad van State, waar hij min of meer gerehabiliteerd werd bij min of meer onafhankelijke Raad van State.

Als hij zich niet uit zijn toot lokken toot de advocaat van het tweetal, Mr. H. Gaasbeek, hem vroeg hoe het in hemelsnaam mogelijk was dat drie maanden onderzoek door een slivist van de dienst geen enkel resultaat had opgeleverd in al die maanden. Het logboek te vertalen. Mollena hadde nog maar een zijn schouders op.

Het ministerie wilde eerst niets kwijt over de kwestie, maar Valkenier gaf niet op en procedeerde tot en met de Raad van State, waar hij min of meer gerehabiliteerd werd bij min of meer onafhankelijke Raad van State.

Als hij zich niet uit zijn toot lokken toot de advocaat van het tweetal, Mr. H. Gaasbeek, hem vroeg hoe het in hemelsnaam mogelijk was dat drie maanden onderzoek door een slivist van de dienst geen enkel resultaat had opgeleverd in al die maanden. Het logboek te vertalen. Mollena hadde nog maar een zijn schouders op.

Het ministerie wilde eerst niets kwijt over de kwestie, maar Valkenier gaf niet op en procedeerde tot en met de Raad van State, waar hij min of meer gerehabiliteerd werd bij min of meer onafhankelijke Raad van State.

Als hij zich niet uit zijn toot lokken toot de advocaat van het tweetal, Mr. H. Gaasbeek, hem vroeg hoe het in hemelsnaam mogelijk was dat drie maanden onderzoek door een slivist van de dienst geen enkel resultaat had opgeleverd in al die maanden. Het logboek te vertalen. Mollena hadde nog maar een zijn schouders op.

Het ministerie wilde eerst niets kwijt over de kwestie, maar Valkenier gaf niet op en procedeerde tot en met de Raad van State, waar hij min of meer gerehabiliteerd werd bij min of meer onafhankelijke Raad van State.

Als hij zich niet uit zijn toot lokken toot de advocaat van het tweetal, Mr. H. Gaasbeek, hem vroeg hoe het in hemelsnaam mogelijk was dat drie maanden onderzoek door een slivist van de dienst geen enkel resultaat had opgeleverd in al die maanden. Het logboek te vertalen. Mollena hadde nog maar een zijn schouders op.

Reis van een logboek

De theorie van P. Veltkamp was dat het logboek kwam van het logboek van een gezonken Sovjet-onderzeeër.

31 mei 1985
Noorse berging in de Sogne Fjord met dieptebommen en Sovjet-onderzeeër tot zinken.

31 mei - 12 juni
Streek zuidelijk strooming langs Noorse kust voeren het logboek van de onderzeeër mee.

12 juni 1985
Veltkamp vindt het logboek op het strand van Huisduinen (bij Den Helder).

Amsterdam, 10 april 1992

Beste Richard,

Geeluk kwam je brief aan voor ik zelf op reis ga, en ik stuur je kaart de informatie waar je om vraagt. Ik heb er ook een gesteldende kaart van de omgeving van Camtho bij gedaan, a.w.s. uit 1961, maar uitstekend geschikt voor wat jij wil.

Als ik jou was, zou ik beginnen in Braga en vandaar over de N201 naar Ponte de Lima rijden. Dan diezelfde N201 in noordelijke richting blijven volgen tot iets voorbij de Romariz-afsluiting met de N301 links aansluiting. Daar, op de 21ste door op zo'n vijfduizend meter hoogte in een fraai landschap, maar de mooiste verassing is dat na een kilometer of twaalf, dertien, links de Atlantische Oceaan voor je komt, en het dal waar de rivier de Almu broeg uitwaart.

Als je het ongeveer recht, wordt het volgens mij een beetje deprimerend, want dan krijg je aan het eind van al die groene heuvels en witte dalen niet de majestueuze prairiën van de oceanen, maar het katholieke van Braga.

Porto-Lissabon doe ik tegenwoordig het liefst over de snelweg, maar ik jong als je bent en begierig om op deze eerste reise allerlei dingen te ontdekken, zul je meer van Portugal zien en de adremlinge beter voelen stijgen als je de oude E-1 neemt.

Dan nu het slechte nieuws: Almu, dat aardige restaurant in Parque Mayer in Lissabon, waarover ik je sprak en waar je maatschappelijke gast, bestaat niet meer. Een maand of wat geleden sloeg ik erheen om te lunchen, maar uit de verte al zag ik dat de tafeltjes van het kleine terras niet buiten stonden en wist ik meteen dat er iets mis was. En inderdaad, op de deur bleef een beetje waan de oude klanten werden bedankt voor hun trouw en werd medegedeeld dat het restaurant gesloten was. Ik wilde me ontrouwen toen ik zag dat Almu zelf achter een van de ramen zat. Ik gebaarde dat ik haar wilde spreken, maar zij schuilde haar hoofd, en toen ik zag dat haar ogen vol tranen stonden, bespreekte ik haar en bedroefde weg.

Later hoorde ik het waarom van de sluiting van een oude kamerzaal uit dienst, met w-b-d daar desluis vaak algeen. Erast was haar brief gek geworden. De arme stakker, die mer dan een halve eeuw naast het fornuis had gezeten, waar hij loekke hoe zijn zuster konke en in de waan verkeerde dat hij daar zat om haar te beschermen tegen lastige klanten. Was een slotje geveld door reuma. De twee zusters, de kokkin vierentwintig jaar, Almu tweentwintig, lieken het nog een paar maanden vol, maar het duurde niet lang of de oudste werd ook ziek en overleed kort daarna. Daarom zit Almu nu de hele dag achter het raam, als een zwijgend dachgebaar en alsof ze de teleurstelling wil verzachten van de gevegen die niet weten dat ze ziek dacht is.

Diezelfde kamerzaal vertelde mij verder dat het plekjeke restaurant vroeger ook druk werd bezocht door beroemdheden. Sommigen hadden als theaterlid gehoor van aardeering en verbruik, de trouwle in het leven gevepen om de lieve Almu's slenslens aan hun eigen huis te geven, die zij vol trots op een plaukje bleef, samen met de naam en de foto van de gevegen. Tot de dag dat een fietstoot de bal was stiel en later schaterend door de veronglukkig, spottend dat ze allemaal waren. Daarom liet je niet ontvredig door deze verhalen en als ze zo schloot wanner je in Lissabon aankomt, stuur me dan een kaart.

Vale,
Rentes de Carvalho
Vertaling: Harro Lemmen